

Türkiye’de iletişim araştırmaları hangi kurumsal mekanizmalarla destekleniyor ve görünür hale geliyor? Başka bir deyişle, iletişimle ilgili araştırma dernekleri, merkezleri, akademik yayınlar, dergiler, kitaplar, tezler, akademik etkinlikler vb. yoluyla nasıl bir akademik etkileşim ortamı yaratılıyor? Türkiye’deki iletişim araştırmalarının büyük ölçüde dayandığı Avrupa ve ABD’deki iletişim araştırmalarına dair kuramsal ve yöntemsel tercihlerden yola çıkarak yapılan, çoğunlukla ikilik olarak ifade edilen tanımlamalar (ana akım, yönetsel, pozitivist, liberal, ampirik, nicel, nitel, eleştirel, kuramsal, ekonomi politik, kültürel çalışmalar, metin çalışmaları, izleyici çalışmaları gibi) ne ölçüde Türkiye’de geçerlidir? İletişimle ilgili araştırmalar, değişen toplumsal gerçeklikleri anlama ve açıklamanın yanı sıra, bu konuyla ilgili politikalarda herhangi bir dönüşüme yol açıyor mu? Akademisyenler, araştırmacı ve eğitimcilik misyonlarına ek olarak, politik değişime de katkıda bulunabiliyorlar mı? Nasıl?

Gelecek sayımızla Türkiye’deki iletişim araştırmalarının tarih yazımına, özellikle bu sorular çerçevesindeki (ama elbette bunlarla da sınırlı kalmayan) yazıları bir araya getiren bir platform sağlayarak, katkıda bulunmak istiyoruz.

Malumat Dünyasına Gitmek... Mektuplar: Erol Mutlu

... diyeceğim iyiler cennete gitsin, ben malumat dünyasına gitmek istiyorum, ama bu hastalık çalışmama engel oluyor, yoruluyorum çabucak, umarım bunun sebebi ilaçlardır, hastalık değildir. Yoksa yaşamının da pek bir anlamı kalmaz gibime geliyor. Eğer bu işi yapmazsam o zaman yaşamının da anlamsız olacağını düşünüyorum, başka bir iş yapamam artık yani...

Erol Hocanın yazdığı bu satırları okumak, hastalığımı duyduğumuz andan daha fazla etkileyici belki de... Onun ölümünün magazin malzemesi yapıldığı dünya olmasa gerek o "malumat dünyası"... Gazetelerdeki kanser, aşk ve ölüm sözcüklerine sığdırılan bir yitme öyküsüne yanıt, belki de bir yaşam(a) öyküsüyle verilmeli... Bir yaşamı öğrenme arzusuna adamanın öyküsüyle...

Akademiklik insanın kendisiyle olan bir kavga. Onun için bir şey öğrendiğinde haz alıyorsun, Ahmet bunu biliyordu şimdi ben de biliyorum diye değil. Öğrenmek için de her türlü öğrenme kaynağını açık tutmak lazım. Şimdi bu helvayı yememiş olanlar mesela bir şeyler yazan büyük isimleri öğretici olarak görüyorlar, oysa onlar da öğrenici, hem de en iyi ve has türünden. İnsan yazdııkça da öğreniyor, hem de sırf okurkenkinden daha da çok öğreniyor, master, doktora tezleri bize neler neler öğretti. Yazdığımız kitaplar bize neler neler öğretti. Nihayet gezdiğimiz kütüphaneler, orada dokunduğumuz kitaplar bize neler öğretti.

D. Beybin Kejanlioğlu
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Yaşama öyküsünü anlatmanın bir yolu Erol Mutlu ne yazıp çizmişti, ne demişti, nasıl demişti, kimlere emek vermişti diye sormak. Ama televizyon, iletişim kuramları, popüler kültür ve üniversite üzerine verdiği eserler, bu eserlerin çeşitli biçimlerde sunulması ve öğrencilerinin kendi çalışmalarında ona teşekkür eden notlar düşmeleri, ön-sözler yazmaları herkesin malûmu. O yüzden başka bir yol izlemek ya da sadece birkaç kenar süsü çizmek daha yeğlenesi... Aşağıda Erol Mutlu'nun akademik olmayı sorgulamasına ilişkin notlar ve yapmak isteyip de yapamadıklarına, üzerine çalışma yapılması gerektiğini düşündüğü konularda öğrencilerini seferber etme çabasına ilişkin birkaç küçük değini yer alıyor. Mektuplardan alıntılarla yitmeye karşı yaşama ve yaşatma değini...

...akademiklik işi sadece çalışma da değil, o da dahil pek çok şey. Hafif obsesiflik, belli birtakım kompleksler, bunlardan biri veya birkaçı eksik olduğunda ne yaparsan yap [pek] ... bir şey olamazsın. Bu psikolojik unsurların tertibi de uygun ve doğru oranda olmalı. Biri eksik, biri çok fazla olursa yine olmaz. Eh bu da kolay değil herhalde, yani demi tam da yerinde, miktarı oranı uygun biri olmak kolay değil.

Erol Hoca, son yıllarda özellikle iki konuda çalışmak istediğini dile getiriyordu. Bunlardan biri popüler kültürdü. Hastalığını öğrenmeden önce ABD'de popüler kültürle ilgili iki ayrı konferansa gönderdiği (Kıbrıs'ta kadınların kahve toplantılarıyla ilgili bir yüksek lisans öğrencisine yaptırdığı katılnmalı gözlemin kaydına dayanan) öneriler kabul edilmiş, davet almıştı. ABD'ye gidip sunuş yapamadı ama popüler kültür üzerine bir kitap yazma isteğinden hiç vazgeçmedi.

Çalışmak istediği ama bir türlü başlamaya cesaret edemediği, kararsızlık gösterdiği, vazgeçip bizlerden geliştirmemizi beklediği diğer konu ise, iletişim üzerine düşünmek, iletişimi psikanalizle bağlantılı olarak yeniden düşünmekti. Aşağıdaki iki ayrı mektuptan yapılan alıntılar, hem kararsızlığını hem de bu konuyu uzun uzun düşündüğünü ortaya koyuyor.

... son zamanlarda okuduklarım hep psikanalizle ilgili. Bazı yerlerde iletişimle teması kurabiliyorum, birçok yerde ise kopuyorum. Bu konuyu bıraksam iyi olacak gibi görünüyor. Malûm ya konuya iyice hakim olmak lazım ki okuduklarım beni yazmaya yöneltsin, ya da yazmaya özendirici metinler okumak lazım. Birincisi beni zorluyor tabii, bu yaştan sonra psikanaliz okumak neyse de, okuduklarımı hamur edip yeni yeni çörekler pişirmek epey zor. Hani insanın haddini bil kardeşim diyesi geliyor... İkincisi de, çoğunu Türkçe'den okuduğum için çevirilerden de olabilir, şöyle tetikleyici metinler bulmakta zorlanıyorum. Ama yine de iletişim mevzuu için psikanalizin (davranışçıların kurduğu uyduruk ve şematikleştirilmiş Freudian çerçeveler dışında elbette) önem taşıdığını tespit ettim iyice. Tabii Zizek gibi Lacan'ı popüler kültüre (aslında bütün alanlara) taşıyanların serbest dilleri ve çağrışımları insanı uçmaya da motive etmiyor değil. Sonuçta şimdiye kadar yaptığım okumalardan çıkardığım, şu iletişim denen yaratığı silip atmamak gerektiği oldu. Tek aşamalı, çok aşamalı, sınırlı veya sınırsız etkiler falan gibi zırvalarla uğraşmanın manasızlığını zaten biliyordum ama bunların manasızlıkla kalmayıp fevkalade negatif etkileri olduğuna, uzantılarının, hem de bilim adı altında bilimi ridikülize ettiğine, dahası zihni körelttiğine iyice ikna oldum. Diyeceğim iletişimi psikanalitik özne temelli olarak yeniden kurmak gerekiyor. Önce bu temel üzerinden şimdiye kadar yapılmış olanların ipliğini pazara çıkarmak, sonra da bir yeniden kavramsallaştırma dokumak gerekiyor. Bunu biri yapar diye umuyorum.

...

Bu psikanalitik iletişim sorgulaması esasında hiç de cesaret edebileceğim bir şey değil. Yani haddimi bilirim. Sadece okuduklarımdan bir iki şeye takıldım. Birincisi psikanalitik özne mevzu. Bu hem post-hümanist bir özne anlayışı, böylelikle özneyi exalt eden hümanizmin hakimiyetinden kurtulma imkanı veriyor, hem de öznenin simgesel düzenle kurulduğu ve yarıldığı (yani amiyane deyişle kurulduğu anda kaybettiği) fikri,

simgele (ya da iletişime) farklı bir yerden bakma imkanını sağlıyor. Bu farklı yer ise şimdiye kadar söylenenlerin yeniden tartılmasını, bazılarının ise çöplüğe atılmasını dayatıyor. İletişim araştırmaları veya hakim iletişim kavrayışı eleştirisi işte bu yerden bakıldığında manalı olur gibime geliyor. Ama bu eleştiriyi sağlam biçimde kurabilmek için biraz daha fırın ve ekmek yeme gerekiyor. Bu Kaşa Silverman'da da gördüğümüz gibi basit bir id-ego-superego meselesi değil. Zor bir iş yani, farklı çalışan bir zihniyet meselesi ve hem bu zihniyetin oluşturucu unsurlarını, yani kavramlarını kavrayacaksın, hem de işleyişine ayak uyduracaksın. Ayrıca fevkalade sıkıcı yanları da var, mesela şu Freud ve Lacan'daki Rat Man tartışmalarına bir baksan, aman allah, okurken sıkıntıdan patlar insan, ancak bu işin profesyoneline ilginç gelir herhalde bu yorumlar vesaire... Onun için doğrusu çok hata yapmayı göze alarak girişilebilir böyle bir işe, ama şeytan gir yahu ne olacak, hatasız kul mu olur diyor (arabeske şeytan daha ziyade karışıyor galiba)... Tabii burada Zizek'in yorumları insanı gaza getiriyor. Adam entelektüel birikiminin de yardımıyla uçup duruyor (bu arada Hegel ve Lacan onun payandaları, başka bir birikim de gerekmez zaten), Zizek'in Hegel yorumu ise, ... Hegel'in ilk post-yapısalcı olduğunu bile düşünürsün o yorumları okursan ve ben niyeyse o yorumlara eyvallah dedim, artık Zizek'in retoriğinden midir (çok kuvvetli biliyorsun), yoksa Hegel'in hakikaten böyle bir yorumu beslediğinden mi, bilemeyeceğim.

Bu psikanaliz iletişim eşleştirmesinde ikinci mevzu psikanalitik aktarma konusunun Habermasgil mükemmel iletişim halinin tersine, belki de en ideal, olabilecek (Zizek burada olsa, yani demek ki en olamayacak, derdi) iletişim hali örneği gibi gelmesi bana. Zizek öyle derdi diyorum, ben de öyle diyorum, çünkü en mükemmel gibi görünen bu hal, tam da iletişimin olamazlığını ortaya koyuyor. Yani bırak mükemmel falan, iletişim zaten olamaz bir şey. Zaten Zizek o Türkçe yayınlanan kitabının bir yerinde yine Lacan'dan alarak, iletişimin olmasını sağlayan şey de tam bu imkansızlığı işte diyor. Arzunun arzuyu arzula-

mak olduğu gibi, iletişim de aslında iletişimi iletişmek gibi bir şey. İmkansız yani. Ama zaten imkanı olsa o zaman iletişime gerek kalmazdı, yani arzu nasıl ki gerçekleştiğinde yok oluyorsa, iletişim de aynen öyle. Gerçekleştiğinde yok olur. Dolayısıyla bu aktarma mevzuu önemli. Analist ile Analisand arasındaki aktarma... Yani esasında Analisand'ın kendi kendine konuşması ve büyük Öteki ile (yani analist ile) olan konumunu, onun konumu da dahil sürekli sorgulaması, kaydırması, sabitlemesi, sonra yine kayganlaştırması falan... Ama bu konuda da yeterince donanım yok ne yazık ki. Yine de kurcalayayım diyorum işte, fırsat ve vakit bulursam (diye de erteliyorum işin aslı)...

Erol Hoca, bir ara iletişim ile popüler kültürü nasıl ilişkilendirebileceğine ilişkin sorular da soruyordu ama hepsinden önemlisi, bir roman yazma niyetiyle ki, bu konuda sürekli kendisiyle dalga geçiyordu. Roman konusunda da, diğer ilgi alanlarında da, yazma ve okuma konusunda da bir döngüsellik içinde aynı noktaya geliyordu.

Zaten birkaç satır yazıp bir yana koyduğum projelerimden biri de yazarların patolojik olduklarıyla ilgili bir yazı (meta-patolojik bir hal yani; patolojinin de patolojisi). Patoloji olmasa insan niye oturup yazsın ki? Biliyorsun bir sürü insan vardır hayatım roman deyip duran, ama bir türlü cesaret edemezler şu romanı yazmaya. Patolojik olmayan biri böyle bir şeye nasıl cüret edebilir? Yazı yazarların ve üstelik yayınlayanların normal olması mümkün değil bence.

Tabii burada hassas soru, yazar patolojik de, okuru ne oluyor sorusu. Onu da biraz analist olarak görüyorum (dolayısıyla onun ruh sağlığı daha da garip oluyor bu durumda). Muhteşem bir aktarım mekanizması var bu işte.

Erol Hoca huysuzdu, hayatla derdi olan her entelektüel gibi... "diyeceğim iyiler cennete gitsin", bizler ise onunla "malumat dünyasına"...

Prof. Dr. Erol Mutlu 13 Ağustos 1949'da Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda tamamladı. 1969-1982 yılları arasında TRT Ankara Televizyonu'nda prodüktör olarak çalıştı. Bu dönemde yapımını üstlendiği "Sporun Öyküsü" başlıklı belgesel dizi ile Radyo-Televizyon Muhabirleri Derneği Cengiz Polatkan Ödülünü, "Köy Kahvesi" adlı dizi programıyla 1980 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği Ödülünü kazandı. 1982 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı ve 1986 yılında "Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi" anabilim dalında "Karşılaştırmalı Televizyon Sistemleri ve Televizyon Yapımcılarının Mesleki Yönelimleri" başlıklı çalışması ile doktor unvanını aldı. 1991'de doçent, 1996'da profesör unvanını alan Mutlu, 1997 yılında İletişim Fakültesi Dekanlığına seçildi. Yurt içindeki pek çok üniversitenin yanı sıra Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC) ile National Chengchi Üniversitesinde (Tayvan) konuk öğretim üyesi olarak çalıştı. Yıllarca Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesinde iletişim kuramları, medya ve toplum, televizyon program türleri gibi çok geniş bir alanda dersler verip çok sayıda öğrenci ve akademisyen yetiştirmiş olan Mutlu, 2004 yılında bu fakülteden emekli oldu. Prof. Mutlu evli ve 3 çocuk babasıydı.